

Pygamberimiz hakda dogrudyr öýdülýän 10 ýalňyşyň başinjisi

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Pygamberimiz hakda dogrudyr öýdülýän 10 ýalňyşyň başinjisi

PYGAMBERIMIZ HAKDA DOGRUDYR ÖYDÜLÝÄN 10 ÝALŇYŞYŇ BÄŞINJISI

Bäşinjisi – Pygamberimiziň (s.a.w) Medinede yslam döwletini gurandygy baradaky pikir...

Pygamberimiz (s.a.w) yslam döwleti beýlede dursun, hiç hili döwlet ýa häkimiýet gurmady. Kurany-Kerimde döwlet sözi iki ýerde geçýär, ikisi-de ýaramaz manyda. Häkimiýet sözi-hä asla-da geçenok. Ýazgyt, takdyr diýip geçýär, ýöne musulmanlara häkimiýet berdik diýenok. «Haj» süresiniň 41-nji aýatynda şeýle diýilýär: «Olara ýer ýüzünde mümkinçilik berenimizde salat getirerler, zekatyny bererler, magruffy emrederler, müňkürden saklanarlar».

Mümkinçilik bermek... serediň nähili owadan söz: häkimiýete gelmek däl, mümkinçilik edinmek. Döwlet gurmak däl, mümkinçilik... Halkyň saňa mümkinçilik bermegi (ýeňillikli şertler döretmegi), seniňem şol mümkinçilikleri halkyň peýdasyna ulanmalydygyň. Nähili ýakymly söz ulanylýar, nähili eserdeň söz ulanylýar. Döwlet we häkimiýet diýdimzorlugy aňladýar. Ibn Haldunyň pikirçe, döwlet adamyň diýdimzor duýgularyndan dörän ýaramaz guramadyr. Onuň gurluşynda ezmek, gan dökmek, öldürmek bar. Hiç bir döwlet öldürmän, halky gysman ezmän ezip-eksplutatirlemän ýaşap bilmez.

Döwlet gurnagyň, häkimiýetiň özi şu babatda meseleli bolýar. «Adalat döwleti» kitabymy ýazanda «häkimiýet» we «döwlet» sözlerini ulansammyka-ulanmasammyka diýip, kän pikirlendim. Ahyryn gapdalyna ýene bir söz goýup ulansam dogry bolar diýip pikir etdim: Adalat döwleti – Umumy ýagşy häkimiýet... Eger häkimiýet boljak bolsa, diňe umumy ýagşylaryň häkimiýeti

bolmaly. Döwlet boljak bolsa, bu diňe adalat bilen çäklendirilen we gözegçilik edilýän döwlet bolup biler. Pygamberimiz näme edipdir? Şu günki söz bilen aýtsak, Pygamberimiz (s.a.w) Mekgede ýerli öz-özüňi dolandyryş sistemasyny ýola goýupdyr. Halka guramaçylyk edipdir, hyzmat edipdir. Häkim bolmandyr – hakem (emin) bolupdyr. «Maide» süresiniň 42-nji aýatynda «Hakemte fahkum beýnehum bil gyst», ýagny, «Olara höküm et» diýenok, «olaryň arasynda karar ber» diýýär. Munuň her ikisi aýry-aýry zatlardyr: «Olaryň arasynda karar ber» – Senem olardan birisiň. Olaryň arasynda bol, olar bilen bile bol, olardan biri bol, emma olaryň arasynda öz kelläňe görä, öz haýu-höwesiňe görä, şowagtky duýgyňa görä däl-de, «gyst» (deňlik) prinsiplerine görä...

Hem olaryň arasynda bol diýýär, hem karar ber diýýär, hemem ondan daşgaryn kesgitli bir ýol görkezip, şoňa görä hereket etmegi talap edýär.

Bütün bularyň barsy Onuň häkimiýet düşünjesiniň başgaçadygyny görkezýär. Biziň aňlaýşymyz ýaly diýdimzor döwlet we häkimiýet garaýşy ýok. Depäňden inderip duran, diýdimzor, başganyň daban azabynyň, pulunyň hasabyna gün görýän, adamlaryň salgydyny hyraja dönderen döwlet garaýşy, bitewi döwlet hakda hem gürrüň bolup bilmez: Şol wagtky asyr üçin täze garaýyş getirýär. Dünýäniň köp ýerinde Wizantiýada, Sasanylarda patyşalyklar, dinastiýalar barka, Ol (Yslam we onuň pygamberi) çölün içinde başga zat edýär, başga görelde görkezýär we bize şol görelde miras goýýar. Medine şertnamasynda orta çykan zat şudur, biz şunuň üstünde mazaly pikirlenmelidiris.

Rejep IHSAN ELIAÇYK. Taryhy makalalar